

Trong một lần đi công tác ở xã Phú An, huyện Châu Thành, tỉnh Cần Thơ, chúng tôi được nghe một bà cụ đã 75 tuổi kể lại một câu chuyện dân gian truyền khẩu, thật ly kỳ hấp dẫn: Cá sấu xem hát bội!

Chuyện như vậy:

Ngày xưa ở vàm sông Cần Thơ, nơi giáp giới giữa hai làng Thường Thạnh và Tân An, tương truyền rằng có một con sấu rất lớn và hung dữ. Khi sấu nổi lên nó to bằng chiếc xuồng 3 lá dài 5-6 thước, có hai hàng đèn sáng rực trên lưng. Nhiều người đi qua khúc sông này bằng xuồng, ghe đã bị con sấu nổi lên quật chìm và cướp đi mất xác.

Điều lạ là con sấu rất mê xem hát bội. Những lần đình làng tổ chức cúng lễ thượng điền, hạ điền có mời gánh hát bội về diễn, con sấu đều trườn lên bãi nằm xem. Đám đông đang xem hát trên sân đình hoảng loạn, bỏ chạy tứ phía. Nhưng thấy con sấu chẳng làm hại ai, chỉ nổi lên xem hát bội nên người ta quay lại, chẳng còn sợ hãi nữa. Ông xã trưởng còn sai người làng ném đồ cúng xuống cho sấu ăn. Dân làng quen dần với việc sấu xem hát bội cúng đình hàng năm.

Năm đó, trong làng có một người lực điền yêu và làm đám cưới với một cô thôn nữ ở làng bên. Đám rước dâu có hàng chục xuồng, ghe, có dàn nhạc lễ, trống, kèn... vui như ngày hội. Khi đám rước đi ngang khúc sông nọ, bất thần con sấu nổi lên, nó quật cái đuôi thật mạnh làm chìm 3-4 chiếc xuồng, ghe. Những người đi trong đám rước ném bỏ lễ vật, cố chèo chống, bơi lội thoát thân. Khi đã lên được trên bờ, điếm mắt từng người lại thì thấy mất tích cô dâu. Chú rể đau đớn, vật vã nhưng không còn cách nào cứu được.

Anh ta về rắp tâm giết cho bằng được con sấu, trả mối hận bị cướp mất vợ. Anh gom góp hết vốn liếng, gia sản đi mời cho bằng được 3 gánh hát bội nổi tiếng trong vùng và vận động trai tráng ở các làng hợp sức với anh.

Đêm đó gánh hát bội đầu tiên dựng rạp hát phía trong vàm rạch từ rất sớm. Con sấu nghe tiếng trống, tiếng đàn, nổi lên bơi vào xem. Khi gánh hát đầu tiên hạ màn, thì cách đó không xa, đi sấu vào con rạch, gánh hát bội thứ hai bắt đầu khai diễn. Trong khi đó, hàng trăm trai làng lặng lẽ, thay phiên nhau đốn gỗ, xóc trụ, đào đất đắp một con đập to ngoài đầu vàm. Khi con sấu xem xong gánh hát bội thứ ba ở sấu trong ngọn rạch thì trời

CHUYỆN DÂN GIAN

"CÁ SẤU XEM HÁT BỘI"

ở Cần Thơ

cũng vừa ửng sáng, nước đang ròng chỉ còn khoảng một phần ba sông, con đập cũng vừa hoàn thành.

Con sấu uể oải bơi ra sông cái sau một đêm trắng xem hát. Nhưng không còn kịp nữa, nó bị nhốt lại bằng con đập khi ra đến đầu vàm. Từ trên bờ, hàng ngàn mũi lao bằng gốc tằm vòng già vạt nhọn, những mũi chĩa dinh ba... nhắm ngay con sấu phóng tới. Tiếng hò hét vang động cả 2-3 làng còn nghe. Chàng lực điền giành phân phanh da, xả thịt con sấu. Mỗi phần trôi đi một nơi và từ đó người ta đặt tên đất, tên sông rạch cho đến bây giờ: chỗ cái đầu trôi đến là rạch Đầu Sấu, chỗ bộ da trôi đến là rạch Cái Da, chỗ bộ răng trôi đến nay là chợ Cái Răng.

Anh chàng lực điền chỉ giữ lại cái bao tử con sấu. Nghe đầu đó là một cái túi dây vàng vòng, nữ trang của

những nạn nhân bị sấu ăn thịt không tiêu hóa được. Anh nông dân đem chia lại cho những người nghèo, chỉ giữ một ít phòng thân và từ đó bỏ làng đi biệt xứ.

Đối với chuyện dân gian, nếu bóc đi những yếu tố hư cấu, thêm bớt thì ít nhất chúng ta cũng tìm ra được một vài yếu tố phản ánh hiện thực.

Câu chuyện trên thuộc loại sự tích, giải thích hiện tượng tự nhiên, địa danh giống như truyện "Bà Nữ Oa đội đá vá trời", "Sự tích vịnh Hạ Long", "Sự tích Ngũ Hành Sơn"... phổ biến trong kho tàng văn học dân gian nước ta. Tuy nhiên, chuyện có những nét riêng của Cần Thơ, của Nam bộ, phản ánh những gian truân trong buổi đầu khi những lưu dân miền Bắc, miền Trung vào khai phá vùng đất mới. Đó là một vùng đất trù phú nhưng còn hoang vu, nhiều thú dữ như một câu truyền khẩu phổ biến ở Nam bộ "Dưới sông sấu lội, trên rừng cọp um". Qua câu chuyện cho thấy chắc chắn ở rạch Đầu Sấu ngày nay xưa kia là một nơi có nhiều sấu sinh sống hoặc là một nơi chuyên thu mua cá sấu, nuôi giữ để bán thịt như một số nhà nghiên cứu đã nêu. Điều thú vị khác là người Cần Thơ lúc đó rất thích xem hát bội. Chẳng những người mà kể cả sấu cũng "mê" hát bội. Sau những ngày lao động cực nhọc, sau những vụ mùa, cúng đình, hát bội là sinh hoạt văn hóa truyền thống của cư dân nơi đây.

"Má ơi đừng đánh con đau
Đề con hát bội làm đào má coi".

Câu ca dao vẫn còn lưu lại nếp sinh hoạt văn hóa này của người xưa.

NGỌC ANH